

prostředí. Ostatně budme klidni: jsme synové svých otců, a dnes žít Mánes, opakoval by se případ jeho znova, třebaš v jiné variantě. Čech uspokojil plně své svědomí teprve ve chvíli, kdy se přesvědčil, že plnou uměleckou skutečnost zmrzačil a dal za podnož některé dokonale absurdní a dokonale didaktické časové nebo novinářské frázi. Bylo, jest, a zdá se, bude. Tato drobná a nahodilá výstava není ovšem způsobila, aby byla východiskem pro revisi dnešních běžných soudů o Mánesovi, ale přece tomu, kdo umí umělecky zírat a myslit, napovídá dost a dost o zabanbučícím nedorozumění, kterým bude se jevit jednou příštímu kulturnímu a estetickému historikovi umělecký osud Josefa Mánesa v Čechách.

Karl Kraus,

videňský satirik velkého stylu a opravdové duševní cudnosti, četl 15. března v sále hotelu Central některé ze svých prací ne s theatrální, ale s dramatickou vervou. Kraus trpěl mnoho Vídní, jejími feuilletonními manýrami, její nečistotou a neslušností ve věcech duševních — všeho toho trpké stopy bylo cítiti v jeho pracích, z nichž nejvýše stála stať „Heine und die Folgen“. To je kus veliké kritiky očištné, žhavý pohled třídicí, vržený na věci velmi zmatené, jež chrání moderní sentimentalita před čestným a definitivním zúčtováním. Kraus odlišil neomylně v lyriku Heinovi zrno od plev — zrno nalezl až v básních psaných těsně před smrtí, v „Romanceru“ a „Lazarovi“ — a postavil jeho salopní prózu žurnalistickou a jeho polemické polovičitosti a pozérsky natřené banálnosti tam, kam náležejí: mezi moderní narkotika velmi pochybného složení a ještě pochybnějšího účinku.

Pan Horký přeje si diskusi!

Nastojte: diskusi. Nevěřil bych tomu po obsahu jeho článku, ale p. Horký napsal nad něj zřetelně: diskuse. Tedy diskuse! Jak rozumí autor Intimních veršů¹ tomuto pojmu, poznáš hned po začátku: zahajuje svou „diskusi“ kupou lží a urážek. Nadával prý jsem léta v Novině každému, s kým jsem se rozešel, a když to bylo okaté, dával prý jsem lidem sobě nepříjemným vynadat podle svých instrukcí a pokynů pí Benešovou a p. prof. Šimkem. K tomu jen slovo poznámky: to je lež nad lež a „diskusní“ způsob literárního apače. *Nikdy* nedával jsem instrukcí *nikomu* a nejméně pí Benešové nebo p. Šimkovi, v nichž ctím celé literární osobnosti, jimž přál jsem proto vždy plnou volnost kritického soudu i slova a od nichž tiskl jsem i leccos, s čím jsem nesouhlasil, — protože literární revue není mně kasárnou, nýbrž forem myslivých a tvořivých lidí. Urážka, kterou tu metá po mně a po dvou celých lidech a literátech p. Horký, jest prostě lež a pomluva, jichž jest schopen jen člověk duševně ubohý a jež padají zpět na tvář toho, kdo je pronesl.

Já jsem demonstroval řadou citátů přímo *na těle* veršů p. Horkého v 8. sešitě jeho umělecké, básnické i jazykové zrůdy a choroby. Čekal jsem tedy, že p. Horký ukáže mně, že to *nej*sou zrůdnosti, že jsem nepochopil jejich zákonnosti, logiky, smyslu — slovem, že jich *obhájí*. Ale to jest žádat cosi, co jde nad rozum a soudnost

1 - [Viz zde na str. 145—148.]

p. Horkého. Pan Horký je český literární gentleman, o němž psal již Havlíček, jak se léčí ze svých literárních bolestí: přilož si na ránu hrst vlasů recensentových nebo jeho přítele. To je „diskusní“ metoda p. Horkého. A v Čechách velmi osvědčená. Noblesa p. Horkého jest cosi, co nemá dna. Vyškubne čtyři verše z p. St. Cyliaka a nazve je — té duchaplnosti! — „Nilpferdsbrücke“. A srdci mužovu se ulevilo!

Ale, milý pane, nepodceňujte tolik svých čtenářů. Jak kdyby se nalezl náhodou mezi nimi někdo, kdo by si řekl: Dejme tomu, že verše toho p. Cyliaka jsou špatné (nemyslím toho, píši jen: dejme tomu), co to dokazuje o *verších Karla Horkého*? Nečtíte absurdnosti takové „diskusní“ metody? Dejme tomu (píši jen: dejme tomu — sám toho nemyslím), že p. Karel Hikl píše temně nebo mátožně, — stává-li se tím již verše Karla Horkého dobré?

Nebo čekáte snad, že mne svedete k stejné ubožácké revanši a že budu lovit z Vaší Stopy nejasnosti a nehoráznosti Vaše nebo Vašich spolupracovníků? Budte kliden: Vaše „diskusní“ metoda jest cosi, co přenechávám rád jejimu osvědčenému vynálezci.

Asi před osmnácti lety, když jsem napsal první kritiky, chtěl je sesměšňovat p. Ignát Herrmann tím, že vytrhoval z nich jednotlivé termíny a tropil si z nich šašky jako z výplodů zpraženého kantorského mozku à la prof. Hron. Tuto „diskusní“ metodu obnovil dnes *po osmnácti letech* p. Karel Horký. Je to již duch tak geniálně vynalézavý. Jenže — a na to pozor, p. Karle Horký — p. Ignát Herrmann byl o poznáníčko poctivější: nevymýšlel si těch termínů a nelhal tedy jako Vy, vzácný vynálezce nové „diskusní“ metody. Neboť slovo jako „stylová krajnost“ a „volnoduchaři“ *není* v mém slovníku. Já píši zcela jasně na př. na 252. stránce Noviny, 2. sloupec: „Pohádkou znělo by to našim geniálníkům a *t. zv. volným duchům*“ — tedy žádným „volnoduchařům“, jak si vyhlal náš poctiveček. A ještě poznámku: již před osmnácti roky nalezli se v Čechách lidé, kteří soudili, že „diskusní“ metoda p. Herrmannova jest ubohý nevkus a žalostný úpadek duševní. Doufejme, že lidé ti nevymřeli za 18 let. —

Pan Horký pozoruje s bolestí, že se valí na náš národ jakási strašná neřest v podobě „*nové kritické školy*“, která znásilňuje jakými mystickými čtverci, obdelníky a dokonce kosočtverci (to je zase kaprálský vtíp jemnocitného autora „Kyrysnic“!) zdravé české cítění a myšlení, zdravý český jazyk¹. Jsou dnes novotářští kritikové, kterým nic není lidský cit a všecko forma, styl, šroubované násilí. Taková pekelná chasa rozmohla se v Čechách. Nedovede pochopit, že p. Horký při svých verších také něco cítil, a žádá na něm, aby „už i *ten* cit odložil“.

„Už i *ten* cit.“ Podtrhl jsem si ta slova. *Ten* cit, *ten* lid, *to* srdce — tak psávalo se v Čechách před čtyřiceti a třiceti lety, když někdo si chtěl zasentimentálníčit a zapózovat. Tehdejší úvodníky Národních listů přetékaají zrovna „*tím* citem“, „*tím* lidem“, „*tou* duší“. Dnes však každému poctivému uchu českému zní „už i *ten* cit“ odporně jako duševní neudnost. Jaká podivná věc, řekl jistý skromný myslitel, že špatní básníci vymlouvají se vždycky na cit, jako zločinci na dobrý úmysl.

1 - Jaké právo má p. Horký rozhodovat o tom, co je zdravý český jazyk, dokázal i v tomto článku několikrát. Na př. „*kyžzenou* literární tribunou“ (18). Kyžzený! Dnes musí kvartán vědět, že je to jazyková nestvůra.

Aby byl p. Horký klidný, řeknu mu zde jednou provždy: ta vybájená jím „nová kritická škola“ chce také cit, ale ne cit kterýkoli a jakýkoli, nýbrž jen cit *ušlechtilý a kultivovaný*, cit *vpravdě hluboký a životný*. Jsou právě city a „city“! Opije-li se někdo na př. a mluví-li pak z opilství hlouposti a nevkusnosti, jistě toho neučinil z intelektu, nýbrž z citu — o tom není pochyby. Nuže, o takový cit nestojíme. Byl to cit ohyzdný a mělký a lépe bylo by, aby takový cit byl potlačen. Jest velmi pravděpodobné, že p. Horký když psal své „Kyrýsnice“, něco cítil (bohužel!), — ale lépe bylo by pro něho, kdyby ten cit byl potlačil, neboť nebyla by vznikla nevkusná a oplzlá rýmovačka, která poskvřnila jistě nejednou mladou duši.

Vyspěje-li jednou opravdu vnitřně p. Horký, pochopí, že v umění a poesii jest oprávněný jen cit, který nejde proti umělecké inteligenci a proti vkusu, který jich nesnižuje, neumenšuje, neotupuje. Cit jest krásná věc, pramen a zdroj všeho života, ale právě proto, že pramen a zdroj, musí býti ukryt v půdě a nesmí se mu dávat lehkomyšlně zvětrávat. Citu nenosí žádný rozumný a slušný člověk na trh, citem neparaduje; cit ukrývá každý opravdový muž i básník hluboko v hrudi, poněvadž ví, že jest poslední skrytou pružinou vši jeho snahy a činnosti.

A v umění není spolehlivějšího kritéria citů opravdu hlubokých a ušlechtilých než to, dovedou-li unést a vytvořit zákonné formy. Tato zákonná forma jest právě styl, a kdo se posmívá tomuto pojmu — začíná to být v Čechách od včerejška módou —, ukazuje jen jedno: ubožáckou neznalost lidské duše a vši lidské činnosti. Slabé city nedovedou toho, aby snesly jeho dlouhé práce intelektuální, toho léta a léta trvajících sebezapření a té odanosti, již jest třeba, aby vznikla na příklad dokonalá báseň dramatická nebo epická. Pohodlnější pro cit jest ovšem, vybuchne-li a zjedná-li si průchodu v nějaké improvisované, kostrbaté a buršikosní básničce nebo v nějakém hrubém a jalovém feuilletoně pod čarou denního listu, — ale tato výbušnost jest právě znakem citů nešlechtěných a mělkých. City opravdu silné a opravdu jadrné a životodárné jsou jako kořeny stromů ukryty ve tmě zemské; a jen takové kořeny, neviditelné pozorovateli, nesou zázraky lehkých vzdušných korun hovořících s červánky a s hvězdami nebeskými!

U nás ne a ne lidé pochopit, že forma básnická, dílo to vůle i ducha, jest nejlepší oporou a nejlepší spojenkyní a přítelkyní opravdového a hlubokého citu. Ale ovšem: forma žádá cit opravdu *hluboký a trvanlivý*, který nevyvane a nezvětrá jediným výbuchem — a zde to vězí!

Lidé, kteří nejsou schopni takového krásného životného a spolehlivého citu, bojí se formy umělecké a z pudu se jí vyhýbají: tuší, že jest to pravý zkušební kámen jakosti citové! Jen hluboký oddaný cit dovede vytvořiti ze sebe a unésti formu dokonalé jednoty — a to je právě styl. Cit, který se léta a léta dovede soustřediti v jediný směr, musí býti podepřen silnou vůlí a vyžaduje si podporou celou mravní osobnost spisovatelovu. To tuší naši nepřátelé formy a stylu a odtud pošklebky jejich! Člověka, který vnikl do tajemství činnosti lidské a do tajemství tvorby, rozčlít nemohou: můžeš se jim jen usmát. Jsou to opravdu lišákovy kyselé hrozny!

Pan Horký může býti klidný. To, co chceme dnes v Čechách dva tři kritikové, o nichž bájí p. Horký jako o „nové škole“, chtěla každá dobrá a opravdová kritika, co *svět světem* stojí: Lessing jako Bělinský, Sainte-Beuve jako Taine. Jen nevědo-

mosti a nevzdělanosti lidí à la Horký, od nichž je v Čechách až černě, jest to cosi nového a neslýchaného. Všichni opravdoví staří kritikové žádali od autora téhož, čeho žádáme my: soustředění citu a vůle i intelektu ve vyšší jednotu, která jest právě forma a styl. Věděli, co ověřujeme znova my: že není spolehlivějšího kritéria lidské i umělecké opravdovosti a čestnosti než láska k formě, oddaná služba jí, než snaha po stylu; že formu může vytvořiti jen oddaná a hluboká láska, která umí sloužiti, cit, který se umí zapíratí, a že taktó vytvořená forma chrání cit od zvětrání a vyvanutí a propůjčuje mu jedinou nesmrtelnost, dostupnou našemu ubohému lidství. —

A ještě epilog k tragikomedii Horkého. Jest rázu nejosobnějšího, neboť diskusní metoda p. Horkého hraničí těsně na detektivismus. Pan Horký vypravuje s grácií sobě vlastní, jak jsme šli kdysi po Karlově mostě („Karlsbrücke“, prosím, v tom je *vis comica!*), jak mne žádal, abych mu psal do rubriky výtvarné v Národním obzoru, jak jsem mu odřekl a jak jsem mu radil, aby si do ní psal sám. „Když jsem užasl a řekl, že malbě a zejména technice její nerozumím, vyslovil názor, že to naprosto nic nedělá a že mám psát, jak vidím, to že je vždycky dobré.“ A to prý je jakási osudná rozpulenost ve mně, jakýsi dualism: jinak prý mluvím, jinak píši, jiná prý theorie, jiná praxe.

Povím tedy — bez notýsku, který je také vybájeninou p. Horkého —, jak se věc měla. Stydí se sice člověk, že bude musit snad učit zítra lidi i slabikovat, ale není zbytí. Nevyvrácený klep a tlach roste v Čechách na lavinu, a štítí-li se dnes vyvracet odstavec, budeš musit zítra vyvracet deset stránek.

V tom paměťhodném rozhovoru řekl jsem panu Horkému asi toto: Vy jste byl přece v Paříži a ve Francii a viděl jste umění staré i nové? (P. Horký přisvědčil.) Nuže, naučil jste se vidět a musíte poznat pohledem, co je dobrá a co je špatná malba. Napište, co vidíte, a bude to dobré. Kritika výtvarná není nic než umění vidět. Tedy: ovšem psát, jak vidím, ale jak vidím *poučeným, umělecky vzdělaným zrakem!* Psát ovšem, co cítím, ale co cítím *zušlechtilým, umělecky kultivovaným citem!*

Ráčíte chápat již tuto abecedu vši umělecké tvorby?

Jsem si jist, že p. Horký zakroučí hlavou a nebude chtět zase rozumět. A že dá přednost — věren hluboce symbolickému názvu svého listu — činnosti jiné: dalšímu hledání rozporů mezi mou naukou a mým životem, teorií a praxí. Přiblížil se již v 1. sešitě ve své metodě „diskusní“ metodě detektivistické. Doufám, že ji v nejbližším čísle bez ostychu dovrší. Když Stopa, tož Stopa!

Dokument literárních mravů českých r. 1911

Ukázal jsem ve feuilletoně 11. sešitu, jak rozumí K. Horký literární diskusi a jakými „argumenty“ pracuje.¹ Ve 4. čísle Stopy dovršuje tento literární gentleman svou taktiku a vynáší poslední trumfy — trumfy, které přebíjejí rekord posledních voleb a jichž by se štítit užít i nejvíce zdivočilý politický straník proti svému odpurci.

1 - [Viz zde str. 306—309.]